

Ideasta ääneksi

Raportti 'Saarensa arvoinen' -radio-ohjelman teosta

Mari Pekkanen

<p>Tekijä Mari Pekkanen</p>	<p>Ryhmätunnus tai aloitusvuosi 2009</p>
<p>Raportin nimi Ideasta ääneksi Raportti 'Saarensa arvoinen' -radio-ohjelman teosta</p>	<p>Sivu- ja liitesivumäärä 18 + cd</p>
<p>Opettajat tai ohjaajat Raisa Koivusalo</p>	
<p>Opinnäytetyön aiheena on radio-ohjelman suunnittelu ja toteutus. Ohjelma nimeltä 'Saarensa arvoinen' julkaistiin Yle Radio Suomessa itsenäisyyspäivänä 6.12.2011 ja uusittiin loppiaisenä 6.1.2012. Opinnäytetyöllä haluttiin osoittaa, miten monipuoliseen työskentelyyn HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulun journalismin koulutusohjelma tarjoaa eväitä.</p> <p>Toimeksiantaja opinnäytetyön produktiosalle on Yle Radio Suomi. Toimeksiantaja antoi tekijälle vapaat kädet ohjelman toteutukseen. Etukäteen sovittiin viitekehys ja pituus, joihin valmis radio-ohjelma voisi sopia. Erityistä huomiota haluttiin kiinnittää äänimaailmaan, sillä ”studion taustaääni” ei sopinut tällaiseen ohjelmaan.</p> <p>Opinnäytetyö alkoi lokakuun 2011 alussa ideoinnilla. Ideoinnin ja haastateltavan suosituksen kautta produkti käynnistyi lokakuun aikana.</p> <p>Opinnäytetyöntekijä vastasi kaikista ohjelmantekoon liittyvistä asioista. Tekijä tallensi ohjelman päähenkilön kanssa käymänsä keskustelut ja toimi samalla äänitarkkailijana, jotta äänitys onnistui. Tekijä vastasi myös ohjelman käsikirjoituksesta ja äänimaisemasta. Tekijä editoi ohjelman valmiiksi ja siirsi sen Yle Radio Suomen ohjelmakantaan.</p> <p>Produktin lopputuloksena syntyi tarina nykyajan saaristolaiselämästä sekä aikamatka Tammion historiaan.</p>	
<p>Asiasanat Tammio, saaristolaiset, reportaasi, radio, äänimaailma, editointi.</p>	

<p>Author Mari Pekkanen</p>	<p>Group or year of entry 2009</p>
<p>The title of thesis From an Idea to an Audio A report on the making of a radio program called “The Worth of One’s Island”</p>	<p>Number of pages and appendices 18 + cd</p>
<p>Supervisor Raisa Koivusalo</p>	
<p>The topic of this thesis is a radio program design and implementation. A program called “The Worth of One’s Island” was first aired on Yle Radio Finland's Independence Day program on 12/06/2011 and repeated on 01/06/2012. The objective of the thesis was to demonstrate how a multifaceted journalistic skill set can be achieved through attending the relevant degree program of the HAAGA-HELIA University of Applied Sciences.</p> <p>The product part of the thesis was sponsored by Yle Radio Finland, which gave freedom to the author to design and implement the program; only the framework and suitable length of the program were defined in advance. Particular attention was given to the concept of “audio landscape,” as the “studio background sound” was not suitable for the program style.</p> <p>The thesis work began in October 2011 with the generation of an idea. After finalizing the concept and getting the consent of the interviewee, the actual product work also started in October 2011.</p> <p>The author was responsible for all matters related to the making of this program. She recorded the discussions with the main character of the program and simultaneously took care of the sound recording and sound quality control, so that the recording was of high quality. The author was also responsible for writing the script of the program and planning of the overall audio landscape. Finally, she edited the program and moved it to the Yle Radio Finland’s program database.</p> <p>The end result of the product part was a story of modern life in the archipelago, as well as some time travel back into Tammio’s history.</p>	
<p>Key words Tammio, archipelago living, reportage, radio, sound landscape, editorial work</p>	

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Radio-ohjelma opinnäytetyönä	2
1.2	Toimeksiantajan esittely.....	3
1.3	Ohjelmanteon edellytykset.....	5
2	Äänimaisema.....	6
2.1	Aito vai keinotekoinen äänimaisema?.....	7
2.2	Tammion äänet.....	8
2.3	Äänivalinnat	9
3	Radio-ohjelman käytännön toteutus.....	11
3.1	Taustatyö	11
3.2	Haastattelu ja sen purku	12
3.3	Käsikirjoitus ja editointi.....	12
3.4	Ensimmäisen version palaute ja muutokset.....	13
4	Palaute.....	15
4.1	Radio Suomen palaute	15
4.2	Kehittämiskohteita ja valmiin ohjelman pohdintaa	16
	Lähteet.....	18

1 Johdanto

Tavallisen ihmisen elämä pyörii arkisen aherruksen rytmittämänä. Aamulla herätään tiettyyn kellonaikaan, suunnataan töihin, töiden jälkeen harrastuksiin tai kotiin ja illalla nukkumaan. Kaava toistuu päivittäin. Sähkö ja lämmin vesi ovat itsestäänselvyksiä, kauppa löytyy kulman takaa ja postikin kannetaan päivittäin kotiin. Joukkoliikennevälineen myöhästymisen, liikenneuhka tai puhelinkentän hetkittäinen katoaminen suuttuttaa valtavasti.

Raimo Kettusen elämä on kaikkea muuta. Hän on asunut vuodesta 1991 lähtien Suomenlahden itäisimmällä asutulla saarella, Tammiossa, ympärivuotisesti. Useiden vuosien ajan hän on ollut saaren ainoa ympärivuotinen asukas. Tammiossa on sähköä, jos sen itse tuottaa. Lähin kauppa löytyy noin 15 kilometrin päästä Klamilan kylästä Virolahdelta. Kesäisin posti kulkee kerran viikossa yhteysalus Vikla II:n kyydissä. Lokakuun alusta lähtien, kun yhteysalus ei liiku, täytyy posti noutaa itse. Puhelun soittaakseen joutuu etsimään paikan, jossa kuuluvuus on suhteellisen hyvä.

Kettusen saaristolaisuus synnyttää ihailua. Mikä pitää miehen yksinäisessä saarella, kun elämä voisi olla mantereella helpompaa. Vai olisiko? Opinnäytetyöni produktiossa on radio-ohjelma, joka kertoo Raimo Kettusen elämästä Tammiossa. Produkti on tehty toimeksiantona Yle Radio Suomelle.

Raportin tarkoitus on antaa kuva radio-ohjelman suunnittelun ja toteutuksen prosessista sekä ideoista ja ajatuksista, jotka ovat vaikuttaneet ohjelman lopputuotokseen. Pitkähkön radiojutun tekeminen vaatii kantavan tarinan ja toimivan äänimaailman. Jokainen ohjelma on oma yksilönsä. Raportti ei kuitenkaan sisällä esimerkiksi radion historiaa tai ohjelman tekemisen teoriaa, sillä tietoa on löydettävissä muualtakin.

Raportti etenee radio-ohjelmasta sen suunnitteluun, valintoihin, markkinointiin ja lopputuotoksesta saatuun palautteeseen. Lopuksi arvioin lopputuotosta ja sitä, mitä asioita olisi voinut tehdä toisin, ja missä on parannettavan varaa.

1.1 Radio-ohjelma opinnäytetyönä

Opinnäytetyötä aloittaessani olen työskennellyt sähköisen median parissa seitsemän vuoden ajan. Halusin tehdä opinnäytetöiden valtavirrasta poikkeavan, mutta toimeksiantajaa hyödyttävän opinnäytetyön.

Olen tehnyt vuosien saatossa kasoittain radiojuttuja. Lyhyitä haastatteluja, vähän pitempiä toimitettuja juttuja ja lähetysvirtaakin olen juontanut satoja tunteja. Mutta pidempää toimitettua ohjelmaa en ollut ennen tätä opinnäytetyötä tehnyt. Mielestäni radiodokumentti on erinomainen tapa näyttää sitä osaamista, jota on vuosien mittaan kouluissa ja työssä kartuttanut.

Radio-ohjelma on kuitenkin vain opinnäytetyön ensimmäinen osa, produkti. Opinnäytetyön toinen osa on tämä kirjallinen raportti. Tavoitteenani on, että tämän raportin kautta lukija saa käsityksen pitkän radio-ohjelman, eräänlaisen dokumentin teosta.

Radio-ohjelman teko vaatii suuren työpanoksen, mutta käytännössä työn voi tehdä pitkälti itsenäisesti. Osaan käyttää äänitallentimia, ääneneditointiohjelmaa sekä tarvittavia tietojärjestelmiä. Tekninen osaaminen on siis hallussa. Toimeksiantajaltani Yleltä löytyi äänitykseen ja leikkaukseen tarvittava kalusto. Vastuullani oli pääasiassa kaikki ohjelmaan liittyvä työ kuten aikataulutus, taustatyö, käsikirjoitus, haastattelu ja editointi. Ideointiapua ohjelman teemoihin sain Radio Suomen vastaavalta tuottajalta Minna Hannulalta. Radio-ohjelman tavoitteena on hyvän kerronnan lisäksi huomioida erityisesti äänimaisema.

Radio-ohjelma lähti ideana nopeasti käyntiin. Alun perin minun piti tehdä tv-dokumentti toiselle toimeksiantajalle, mutta sen tuotanto osoittautui mahdottomaksi annettujen resurssien puitteissa. Syyskuun lopussa 2011 otin yhteyttä Yle Radio Suomen vastaavaan tuottajaan Minna Hannulaan. Lokakuun alussa ideoin juttuaiheen, joka kelpasi uudelle toimeksiantajalleni, Radio Suomelle. Myös HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulussa opinnäytetyötäni ohjaavalle opettajalle Raisa Koivusalolle juttuidea kelpasi.

Radio Suomi kaipaa niin sanottuja ajattomia juttuja erityisesti pyhinä. Hannula tarjosi jutun ulosajoajankohdaksi vaihtoehtoina esimerkiksi loppiaista ja helatorstaita. Valitsin loppiaisen, sillä nopea aikataulu patistaa suoraan työstämään opinnäytetyötä. Hieman myöhemmin Radio Suomesta kysyttiin, ehtisinkö saada ohjelman valmiiksi jo itsenäisyyspäiväksi.

Saaristolaisuus on aiheena kiinnostanut jo pitkään. Olen vierailut Tammiossa kerran aiemmin, vuonna 2002. Muistin lukeneeni tai kuulleen Raimo Kettusesta, joka asuu ympärivuotisesti Tammiossa. Tartuin tuumasta toimeen: hyväksyin idean toimeksiantajallani sekä opinnäytetyötä ohjaavalla opettajalla ja soitin Kettuselle. Kettunen suostui haastatteluun, joten sovimme saman tien haastatteluajankohdan.

Ohjelman tarkoituksena on selvittää, millaista Kettusen elämä on Tammiossa ja miksi hän haluaa asua eristyksissä ”normaalista elämästä”, vai onko saaristolaisuus sitä ainoa oikeaa elämää Kettuselle. Aiemmassa elämässään Kettunen toimi sukeltajan ammatissa yrittäjänä. Vasta työvuosiensa jälkeen Kettunen päätyi Tammioon, esi-isiensä saarelle. Jo 1600-luvulta kolme sukua: Kiisket, Pitkäset ja Suomalaiset ovat asuttaneet saarta. Kettunen kuuluu Pitkästen sukuun. Tavoitteena oli myös selvittää Tammion historiaa rakennusten ja Kettusen tarinoiden kautta. Ohjelman tavoitekestoiksi kaavailtiin Hannulan kanssa 30–50 minuuttia.

Melkoiseksi haasteeksi osoittautui aikataulu. Lähdin haastattelemaan Kettusta vain kahden viikon kuluttua jutun ideoimisen jälkeen. Toinen haaste oli Tammioon kulkeminen. Yhteysalus ei enää saareen kulje, eikä minulla ole venettä. Kettunen lupasi ystävällisesti hoitaa kuljetukset. Radiodokumentti oli määrä ajaa ulos lähetyksessä itsenäisyyspäivänä 6.12.2011. Radio Suomelle riitti, että ohjelma olisi valmis 2.12.2011 mennessä.

1.2 Toimeksiantajan esittely

Yle Radio Suomi on yksi Yleisradion valtakunnallisista radiokanavista. Radio Suomi koostuu 20 maakuntatoimituksesta ja valtakunnallista ohjelmaa lähettävästä kanavatoimituksesta. Maakuntaradiot lähettävät ohjelmaa arkisin kello 6.30–17.00, muuna aikana

lähetystoiminnasta vastaa kanavatoimitus. Yle Radio Suomi on maan kuunnelluin radiokanava.

Radiota kuuntelee päivittäin 3,7 miljoonaa suomalaista. Ja radio tavoittaa 95 prosenttia suomalaisista, kertoo Finnpanel Oy:n eilen julkaisema Kansallisen radiotutkimuksen (KRT) Radiovuosi 2011 -raportti. Radiota kuunnellaan keskimäärin vähän yli kolme tuntia päivässä. Yle Radio Suomi tavoittaa selkeästi eniten suomalaisia, 44 prosenttia viikossa. Luku on pysynyt samana viimeiset kolme vuotta. Ylen kanavilla on yhteensä 53 prosentin kanavaosuus. Suurin osa kuulijoista on yli 55-vuotiaita. Vertailun vuoksi: Ylen kanavia kuuntelee 85 prosenttia yli 65-vuotiaista, kaupallisia 74 prosenttia 15–25-vuotiaista (Yleisradio 2012).

Yleisradio (Yle) on julkisen palvelun viestintäyhtiö, joka tekee ohjelmia ja tuottaa palveluja suomeksi, ruotsiksi ja muun muassa viittomakielellä, saameksi ja romaniksi. Ylen toiminta rahoitetaan katsojilta kerätyillä tv-maksuilla.

Vuodesta 2013 lähtien Yleisradion julkinen palvelu hoidetaan budjettirahoituksella.

Yle-veron suuruus määräytyy ansio- ja pääomatulojen mukaan.

Eduskuntaryhmien puheenjohtajat ja asunto- ja viestintäministeri Krista Kiuru sopivat 16. joulukuuta 2011 Yleisradion julkisen palvelun rahoituksesta ja sisällöstä sekä Ylen ohjauksesta ja valvonnasta. Yle-vero on 0,64 prosenttia tuloista, euroiksi muutettuna vähintään 50 euroa ja enintään 140 euroa vuodessa henkilön tulotasosta riippuen. Alakäisiltä ja tietyn tulotason alittavilta veroa ei peritä lainkaan (Liikenne- ja viestintäministeriö 2012).

Julkisen palvelun yhtiönä Ylen tulee taata kaikille kansalaisille asuinpaikasta tai varallisuudesta riippumatta monipuolista ohjelmatarjontaa. Yle on kaupallisesti riippumaton, eli sen tuotannossa ei ole esimerkiksi mainoksia.

Ylen toiminta, tehtävät ja rahoitus on määritelty laissa. Ylin päätösvalta Ylessä on eduskunnan valitsemalla hallintoneuvostolla ja hallintoneuvoston nimeämällä hallituksella. Ylen pääomistaja on Suomen valtio ja toimitusjohtajana toimii Lauri Kivinen. Ylessä on noin 3 000 työntekijää. Yhtiön liikevaihto vuonna 2010 oli 398,4 miljoonaa euroa.

Ylellä on kuusi radiokanavaa (Yle Radio Suomi, Yle Puhe, Yle Radio 1, YleX, Yle Radio Vega ja Yle X3M) ja neljä tv-kanavaa (Yle TV1, Yle TV2, Yle FST5 ja Yle Teema). Lisäksi yhtiöllä on 25 maakuntatoimitusta (20 suomenkielistä ja viisi ruotsinkielistä aluetoimitusta Yle Radio Suomen ja Yle Radio Vegan taajuuksilla) ja alueelliset tv-uutiset kahdeksalta eri alueelta.

1.3 Ohjelmanteon edellytykset

Opinnäytetyön alussa sovimme Yle Radio Suomen vastaavan tuottajan Minna Hannulan kanssa tavoiteaikataulusta ja toteutustavoista. Hannula lupasi toimia produktin aikana toimeksiantajan puolesta yhteyshenkilönä ja neuvonantajana.

Radio-ohjelmalle ei määritelty kovinkaan tarkkaa kestoa. Hannulan mukaan se voi olla kaikkea 30–50 minuutin välillä. Pituuteen vaikutti se, miten hyvin juttu kantoi ja piti kuuntelijansa ”koukuttettuna”.

Sain käyttööni Yle Kymenlaaksosta äänitallentimen. Lisäksi sain luvan käyttää Yle Kymenlaakson tietokoneita ja editointiohjelmiä jutun leikkaamisvaiheessa. Äänitallentimena toimi Olympus-merkkinen laite. Jutun leikkaus tapahtui Quick Edit Pro -ohjelmalla. Valmis ohjelma tallennettiin Jutel RadioMan EE -ohjelmaan, jota Yle Radio Suomi ja sen maakuntaradiot käyttävät. Työskentelen vakituisena toimittajana Yle Kymenlaakson Kotkan toimituksessa, joten tilat, välineet ja ohjelmistot olivat entuudestaan tuttuja.

2 Äänimaisema

Radio-ohjelman yhdeksi tavoitteeksi asetettiin rikas äänimaisema. Tavoitteena oli kuitenkin, että äänimaisema ei kuulosta ”päälle liimatulta” tai keinotekoiselta. Saari tarjosi äänipuitteet ainutlaatuiselle ohjelmalle. Tammio sijaitsee kilometrien päässä mantereesta, eikä saarella kuulu autoliikenteen ”kohinaa”, hälytysajoneuvoista puhumattakaan. Sen sijaan saarella kuului luonto: tuuli, puista pudonneiden lehtien kahina, muutamien lintujen ääniä ja laineiden liplatusta. Todennäköisesti hyvin monen ihmisen kokemuspöörästä löytyy edellä mainittuja ääniä, joten kuuntelija ymmärtää, mistä on kyse. Tällaisilla äänillä voidaan luoda jokaiselle radio-ohjelman kuuntelijalle mielikuva Tammioista.

Mielikuvia voidaan määritellä psyykkisiksi käsitteiksi erotuksena loogisista, kielellisistä käsitteistä. Psyykkiset käsitteet ovat kuin havaintojen tiivistymiä. Neurofysiologisin menetelmin tehdyt tutkimukset mielikuvissa tuotetuista ajatuksista ovat paljastaneet mm., että kuvitellessamme näkevämme jotakin tai kuvitellessamme jotakin tapahtumaa, käytämme täsmälleen samoja aivoston rakenteita kuin silloin, kun havaitsemme todellisia tapahtumia (Koivumäki 1993, 37.).

Tutkimusten mukaan aivot pystyvät tulkitsemaan ja suhteuttamaan havaintoja vain sellaiseen käsitteeseen, joka on jo muodostunut aivoihin. Nämä käsitteet ovat peräisin yksinomaan yksilön omasta kokemuspöörästä, joten kulttuurit, jotka elävät hyvin eristettyinä, voivat käyttää ajattelussaan meille hyvin outoja käsitteitä. Sitä mitä ihminen ei ymmärrä, hän ei havaitse eikä myöhemminkään voi kuvitella mielessään (Koivumäki 1993, 37.).

Äänikerrontaan sovellettuna tämä tarkoittaa mm. sitä, että tekijöiden on perehdyttävä kuuntelijoiden akustiseen ympäristöön ja laajemmin siihen havaintojen maailmaan, jonka yhteydessä havaintoja opitaan tulkitsemaan (Koivumäki 1993, 37.).

Yle Radio Suomen vastaava tuottaja Minna Hannula suositteli haastattelujen tekemistä ulkona. Sovimme Hannulan kanssa, että äänitän lähes kaiken, mikä juttukeikan, laitteiston ja ulkoilman puitteissa on mahdollista.

Oma eka läksy, minkä Tarvasahon Jura minulle aikoinaan Kainuun Radiossa takoi päähän, oli se, että jos juttu on mahdollista tehdä ulkona, se kannattaa aina tehdä ulkona. Ja vaikei olisi aina ollut mahdollistakaan, niin juttu tehtiin ulkona... Juran perustelu oli se,

että ulkoakustiikka on aina luonnollinen ja toimii aina kuunneltaessa. Tietysti paikan pitää olla tuulensuojainen, ettei mikki pöksu. Sadekaan ei välttämättä haittaa, ellei ropina ole ihan häiritsevä (Hannula, M. 7.10.2011a.).

Äänimaailman neutraaliutta ei välttämättä pidä pitää tavoitteena, vaan kyllä siellä voi kuulua vaikka siirtymiä paikasta toiseen liikuttaessa, vaimeita ähkäisyjä istuttaessa, puheen loitontumista kun puhuja kääntää päätään pois mikrofonista (esim. katsellakseen ympärilleen) tai muuta vastaavaa. Laaksosen Juhan luontoretket ovat hienoja, kun kesken lauseen saatetaan yhtäkkiä keskeyttää puhe ja ruveta kuuntelemaan jonkun tirpan piiskutusta (Hannula, M. 7.10.2011b.).

Äänittäminen vaatii taitoa. On tärkeää, etteivät äänentasot ole liian kovalla, jottei ääni ”meni säröille”. Toisaalta täytyy pitää huoli siitä, että sekä haastateltavan että haastattelijan äänentasot ovat samalla tasolla. Tallenninta tulisi käsitellä niin, ettei mikrofonin liikuttelu kuulu. Lisäksi tallentimen rungosta saattaa lähteä omanlaistansa ”rutinaa”, jos sitä käsittelee huolimattomasti.

2.1 Aito vai keinotekoinen äänimaisema?

Mitä pitemmälle suunnittelu eteni, sitä varmemmaksi tulin siitä, että äänimaisemaa ei muuteta alkuperäisestä. Tammion äänimaisema on itsessään hyvin ainutlaatuinen ilman autoliikenteen aiheuttamaan melua tai asfalttiteiden ja korkeiden rakennusta nostattamaa kaikua. Itse asiassa Tammion luontomaisuus on hiljaista, jos sitä vertaa perustajajaman äänimaisemaan.

Hiljaisuus taas on jotain, joka koetaan meluisan, inhimillisen maailmamme vastakohtana ja joka halutaan säilyttää melun muodossa kaikkialle tunkeutuvan (teknologisen) kulttuurin ulkopuolella. Hiljaisuuskin, tuo äänimaiseman ”luontoa” edustava puoli vastakaisena kulttuuria edustavalle melulle, on määritelty neliportaiseksi: erilaisia hiljaisia alueita ovat luonnonrauha-alueet, maaseutumaiset hiljaiset alueet, kaupunkimaiset hiljaiset alueet ja erikoiskohteet (alueen äänimaisemalla on kulttuurinen erityismerkitys). (Ampuja 2005, 191).

Yle Radio Suomen toiveena oli, että juttu sopisi hyvin pyhien, kuten itsenäisyyspäivän ja loppiaisen ohjelmistoihin. Ohjelman toivottiin olevan tempoltaan suhteellisen rauhallinen. Siksikin Tammion oma äänimaailma sopi ohjelmaan täydellisesti.

Mahdollisuus päästä kokemaan luonnonrauhaa edes hetkeksi keskellä arkea on sekä tutkimusten että ihmisten omien arvioiden mukaan tärkeää ihmisen hyvinvoinnille ja fyysiselle sekä psyykkiselle terveydelle. Meluisassa elinympäristössä tämä tarve korostuu. Luonnon äänimaisema näyttäisi olevan laajemminkin se moraalisen esteettinen lähtöasetelma, jota ainakin osa kaupunkilaisista pitää arvokkaana ja johon vertaamalla he arvioivat muun muassa maaseudun äänimaiseman miellyttävyyttä. (Ampuja 2005, 200).

Samalla ohjelma tarjoaa kaupungeissa tai melusaasteessa asuville kuuntelijoille pako-
matkan luonnonrauhaan.

2.2 Tammion äänet

Tammio sijaitsee Haminan ulkosaaristossa, itäisellä Suomenlahdella noin seitsemän kilometrin päässä mantereesta, joten äänimaisemaltaan se on varsin ”puhdas”. Tuulisenä lokakuun maanantaina ei saaren edustalla ollut juuri vesiliikennettä. Äänimaisema oli luonnonomainen, sillä minkäänlaisia kulkuneuvoja ei taustalta kuulunut, sen sijaan tarkkakorvainen kuuntelija voi erottaa taustasta muiden muassa tilhen ja talitiaisen äänet. Oli tärkeää, että materiaalia tuli äänitettyä riittävästi. Tammion kaltaisia puitteita ei voisi äänittää mantereella hyvin erilaisen äänimaailman takia.

Radio-ohjelman pää-äänet koostuivat päähenkilö Raimo Kettusen ja toimittaja Mari Pekkasen puheesta. Kaikki haastattelutilanteet, museo pois lukien, äänitettiin ulkona, joten luonto on kuultavissa alati. Ohjelmassa kuuluu muun muassa tuulenpuhina, ovien avaus ja aukeamattomuus väärän avaimen takia, askeleet lehtien peittämällä lokakuuisella polulla, rantaan lyövät aallot ja koiranpennun uikutus.

On huomioitava, että tässä ohjelmassa mentiin päähenkilön eli Raimo Kettusen luokse. Hän oli itselleen erittäin tutussa ja rakkaassa ympäristössä. Saaren tutuus kuului Kettusen puheessa, kun hän opasti haastattelijaa ympäri saarta. Kettusen ei tarvinnut miettiä, mihin hän minut veisi ja mistä puhuisi. Lopputulos olisi varmasti ollut aivan erilainen, jos ohjelma olisi tehty vaikkapa kahvilassa tai radion toimituksessa. Kaikki ohjelmassa kuultava materiaali, jälkikäteen tehtyjä spiikkejä lukuun ottamatta, on äänitetty Tammi-
ossa.

2.3 Äänivalinnat

40 minuutin mittainen ohjelma asettaa tekijälleen erilaisia haasteita: kantaako tarina, onko teemoja riittävästi ja miten äänimaailma sopii puheeseen ja rytmittää ohjelmaa.

Ohjelmaan haluttiin rento ja kiireetön tunnelma. Sitä on tuotu esiin muun muassa melko verkkaisella kävelyllä ja aaltojen äänillä, eikä puheessakaan kiirehditty. Puheella on ohjelmassa suuri rooli. Se oli leppoisaa ja sekä päähenkilölle että haastattelijalle luontaista. Puheen luontaiseen rytmitykseen ei ohjelmaa editoidessa puututtu, sillä haastattelutilanteen vaikutelmaan ei haluttu vaikuttaa jälkikäteen, jotta alkuperäinen tunnelma säilyisi.

Pyrkimys kirjallisen ilmaisun kaltaiseen toimittamiseen konkretisoituu jälkikäsitteilyn yhteydessä. On sängen tavallista että haastateltavien puhetta leikataan yksittäisten sanojen, jopa kirjainten tarkkuudella: toimittajat valikoivat ohjelmaansa puhetta sen kirjallisten ominaisuuksien perusteella. Parhaassa tapauksessa tämä tiivistää aiheen käsittelyä ja korostaa olennaisia asioita. Huonoimmillaan tuloksena on lauseyhteydestään irtileikattua ja epäluonnollista puhetta. Mikäli ohjelma on suhteellisen lyhyt, se sallii radikaaliakin materiaalin käsittelyä. Pitkäkestoisten ohjelmien yhteydessä haastateltavien puheen runsas saksiminen on arveluttavampaa (Koivumäki 1993, 68.).

Ohjelman puhujia yhdisti samantyylinen, kaakkoissuomalainen murre. Minna Hannulan toive oli, että puhuisimme omilla murteillamme, jotta jutustelu olisi mahdollisimman luontevaa.

Hyvän kontrastin loi henkilöiden keskinäinen suhde: mies on 74-vuotias, elämää nähnyt tammiolainen ja haastattelijana toimi 28-vuotias nainen. Henkilökemiat kohtasivat ja jutustelu oli luontaista.

Saari omine äänineen ja 40 minuutin ohjelma antoivat paljon mahdollisuuksia. Ääniä olisi voinut käyttää monipuolisemminkin, kuin valmiissa versiossa lopulta käytettiin. Liiallinen äänillä leikkittely olisi muuttanut ohjelman yleisen ilmapiirin toisenlaiseksi, ehkäpä tehnyt ohjelmasta jopa kiireellisen kuulaisen.

Ääniä on käytetty sellaisina, kuin ne Tammiossa esiintyivät. Monet ohjelman äänet ovatkin suoraan siitä tilanteesta, kun ne on tallennettu. Aaltojen liplatusta ja kävelytaustoja on lisätty erikseen rytmittämään ohjelmaa ja taustoittamaan jälkikäteen kerrottuja spiikkejä.

Hyvä äänitausta luo kerrontaan vaihtelua ja liikettä. Staattinen, jatkuvasti samanlainen tausta, oli se periaatteessa millainen tahansa, on omiaan passivoimaan kuulijaa, alistaamaan hänet vain vastaanottajaksi. Mielikuvien synnyttäminen on aktiivista psyykkistä toimintaa. Sitä on kannustettava ja yllytettävä vivahteikkaalla kerronnalla (Koivumäki 1993, 66.).

Akustinen ympäristö välittää parhaimmillaan tietoa tapahtumapaikasta ja ajasta, se luo tilavaikutelmia eli akustista perspektiiviä ja herkistää kuulijan täydentämään havaitsemaansa mielikuvillaan. Hyvin toteutettu kerronta myötäilee ja ilmentää ohjelman tai esityksen verbaalista kerrontaa ja sen esittäjiä, konkretisoi tapahtumia ja vie tarinaa osaltaan eteenpäin ohjelman kokonaisilmaisua hukkaamatta (Koivumäki 1993, 67.).

Mielestäni yksinkertainen on tässä tapauksessa kaunista. Erilaisia ääniä on kuultavissa, mutta ne eivät häiritse kuuntelukokemusta, vaan tukevat ohjelman tarinallista kerrontaa. Staattiseksi äänitaustaa ei voi sanoa, vaan tausta kuljettaa ohjelman mukana eteenpäin. Ohjelmasta kuulee milloin kävellään, milloin ollaan sisätiloissa ja milloin ulkona.

Spiikit on luotu ohjelmaan kuvailemaan kuuntelijalle Tammion ainutlaatuista ympäristöä, jotta kuuntelija voisi muodostaa mielikuvia paikasta ja henkilöstä. Spiikeilla on myös haluttu tukea Kettusen puhetta ja rytmittää ohjelman kulkua.

3 Radio-ohjelman käytännön toteutus

Radio-ohjelman käytännön toteutus alkoi välittömästi, kun Raimo Kettunen oli suosittunut ohjelman päähenkilöksi. Ideointia jatkettiin Minna Hannulan kanssa sekä puhelimitse että sähköpostitse.

3.1 Taustatyö

Ohjelman suunnittelussa hyödynsin Ylen kirjasto-tietopalvelua, jonka kautta sain vanhoja Tammioon liittyviä lehtileikkeitä taustatiedoksi. Luin muun muassa Eeva Kukkonen Kotiseutu-lehteen tekemän artikkelin vuodelta 1954, Helsingin Sanomien artikkelin 14.8.2004, Vene-lehden artikkelin 4/2006, Kippari-lehden artikkelin 8/2007 ja Suomen Luonto-lehden artikkelin 5/2010. Oli tärkeää tutustua saareen ja sen historiaan etukäteen, sillä Tammio on suuri osa ohjelmaa.

Olin myös puhelimitse yhteydessä Kettuseen pariin otteeseen ennen varsinaista haastattelua. Kävimme Kettusen kanssa läpi teemoja, joita haastattelussa käsitellään. Kettunen antoi tietoa itsestään ja menneisyydestään, jotta minun ei tarvinnut käyttää yhteistä haastatteluaikaamme taustojen selvittämiseen.

Kettusen puhelinhaastattelujen ja lehtileikkeiden lisäksi katsoin ennen varsinaista haastattelua tv-dokumentin 'Mies ja saari'. 28 minuutin mittainen dokumentti on tehty Tammion kalastajakylästä ja sen elämästä. Dokumentin päähenkilönä on Raimo Kettunen. Dokumentin on julkaissut vuonna 2003 J-Filmi, ohjauksesta ja kuvauksesta vastasi Heikki Jokiniemi ja äänen jälkikäsitteystä Juha Jokiniemi.

Taustatyöhön kuului myös haastattelukysymysten pohdinta etukäteen. Haastattelun teemat olivat: Tammio ja sen historia, arki saarella ja Raimo Kettunen. Teemat kannatti rajata etukäteen, jottei haastattelun jälkeen olisi kasassa tunneittain materiaalia, joka ei kuitenkaan päätyisi ohjelmaan.

3.2 Haastattelu ja sen purku

Haastattelutilanne muotoutui sen jälkeen, kun olin tavannut Kettusen. Koska tavoitteena oli luoda suhteellisen leppoisaa jutustelua itsenäisyyspäivän ohjelmistoon, emme tehneet haastattelua aivan kuten olin etukäteen suunnitellut.

Tammiossa oli haastattelun ajankohtana 17.10.2011 aurinkoinen, mutta tuulinen sää. Poutasää sopi erinomaisesti, sillä tavoitteena oli tehdä haastattelut pääasiassa ulkona. Sen sijaan 12m/s puhaltanut tuuli vaikeutti tilannetta. Haastattelut toteutettiin kokonaisuudessaan Tammiossa: kyläkoulun pihalla, kalastajapirtillä, museossa, merenrannalla ja Tammion pääkujien varrella.

Haastattelu- ja äänimateriaalia kertyi lähes kaksi tuntia, kirjoitettuna reilut 15 liuskaa. Materiaalin auki kirjoittaminen oli työlästä ja vei kaksi päivää. Tästä oli kuitenkin suuri hyöty, sillä ohjelman käsikirjoitus oli helppo tehdä kirjoitetun haastattelumateriaalin perusteella.

3.3 Käsikirjoitus ja editointi

Käsikirjoituksen teko alkoi vasta siinä vaiheessa, kun haastattelut oli tehty. Näin toimitaan usein dokumentaarisen ohjelman kohdalla. Käsikirjoituksen teossa hyödynsin Jouko Aaltosen 'Käsikirjoittajan työkalut' -kirjaa, vaikka se onkin tarkoitettu audiovisuaalisen materiaalin oppaaksi. Historiallisen dokumentin käsikirjoitus sopi mielestäni myös osin historiallisen radio-ohjelman käsikirjoituksen pohjaksi.

Käsikirjoitus elää ja usein tehdään vielä leikkausvaiheessa leikkauskäsikirjoitus. Lopullinen selostusteksti kirjoitetaan kuvaleikkauksen valmistuttua. On jo alun perin selvää, että materiaalia on liikaa; vajaan tunnin elokuvaan ei niin paljoa mahdu, mutta runsaus antaa tekijälle myös valinnanvaraa kuvaus- ja ennen kaikkea leikkausvaiheessa. Moni asia muuttuu, ja usein historiallinenkin dokumenttielokuva voi olla varsin erinäköinen kuin käsikirjoitus. Siitä huolimatta, tai juuri siksi, tarkka käsikirjoitus on hyvä työkalu. (Aaltonen 2003, 158–159.)

Käsikirjoitusta tehdessäni huomioin myös akustiikan, joissa haastattelut oli tehty. Ohjelman tuli kulkea saumattomasti akustiikasta toiseen, vaikka äänitysolosuhteet vaihtelivat sijainnin ja tuulen mukaan.

Käsikirjoituksen valmistuttua oli materiaalia helppo käsitellä. Ensimmäisen version editoiminen oli sujuvaa selkeän käsikirjoituksen ansiosta. Ohjelman ensimmäisestä versiosta tuli pituudeltaan 38 minuuttia.

3.4 Ensimmäisen version palaute ja muutokset

Radio Suomen vastaava tuottaja Minna Hannula sekä ohjelmapäällikkö Saila Mattila kuuntelivat ensimmäisen version ja pitivät siitä. Hannulan lähettämän sähköpostipalautteen kautta lähdin muuttamaan ensimmäistä versiota reportaasimaisempaan suuntaan.

Minä tykkäsin tästä ihan hurjasti! Tämä Kettunen on kyllä aivan mahtava tyyppi. Ja tuoiden puhe ja murre ovat niin luontevaa ja kaunista kuultavaa. Kuunnellessa heräsi muutama ajatus mieleen. Ohjelmaa voisi viedä enemmän radioreportaasin suuntaan siten, että lisäisit Kettusen puheen väliin omia kuvailevia ja toimitettuja osuuksia. Toimisit kuuntelijan silminä siellä, mihin hän ei pääse (Hannula, M. 28.10.2011a.).

Spiikkien kannattaa olla aika kuvailevia, mutta ei liioitellusti. Alkuunkin kannattaisi tehdä reportaasispiikki jossa esim. kuvaisit lyhyesti venematkaa saarelle ja korostaisit hiihtäjäsaaren ulkosaaristolunnetta. Lyhyesti voisi kuvata Raimoakin, hänen liikkumistaan, silmänpilkettä, lämmintä huumoria koko olemuksessa. Myös loppupuolella Raimon kotitalokin Topin Ville kannattaa piirtää sanallisesti kuuntelijan silmiin (Hannula, M. 28.10.2011b.).

Näillä kuvitusosuuksilla saadaan, paitsi kuuntelija mukaan matkaan, niin myös katkoja Raimon puheeseen. Häntä kyllä kuuntelee mielellään ja helposti, mutta näin pitkässä ohjelmassa on vaarana, että juttu alkaa muistuttaa raskasta monologia. Kuvittavilla spiikeillä pystytään rytmittämään ohjelmaa ja rakentamaan Raimon meheville jutuille kehykset (Hannula, M. 28.10.2011c.).

Tuo lopetusjuttu on tosi ihana, aallot sopii siihen oikein hyvin. Tää on niin hyvä juttu! Kestosta ei kannata kantaa huolta, mutta ehkä osan Raimon puheiden sisältämistä asioista voisi ottaa sun omiin spiikkeihin ja käyttää Raimon jutuista ne mehevimmät osat. (Hannula, M. 28.10.2011d.)

Palautteen jälkeen muokkasin käsikirjoitusta uudelleen. Ensimmäinen versio oli hyvin simppele, siinä ei ollut jälkikäteen tehtyjä puhepätkiä (spiikkejä), vaan se koostui ainoastaan haastattelutilanteen tuomasta äänimateriaalista. Toiseen versioon lisäsin reportaasinomaisia kuvailuja ja äänitin ne studiossa. Tämän jälkeen leikkasin jutusta toisen version, josta tuli pituudeltaan noin 40 minuuttia.

Saatuani toisen version valmiiksi, pyysin erilaisia henkilöitä koekuuntelemaan ohjelman lävitse. Halusin tietää mitä mieltä musiikkiradioihin ja ”sisällöttömään” radio-ohjelmaan tottuneet nuoret aikuiset olivat ohjelmasta. He jaksoivat kuunnella ohjelman herkeämättä loppuun saakka. Eräs koekuuntelija totesi: ”Olisin voinut kuunnella sitä paljon pitempäänkin, 40 minuuttia kului nopeasti”. Ohjelma jaksoi siis vangita asiaohjelmiin tottumattomatkin kuuntelijat.

Yle Kymenlaakso tilasi ohjelmasta oman version. Versiosta tuli kestoaltaan noin 12 minuuttia ja juttu ajettiin niin sanottuna puffijuttuna Kymenlaakson radion keskipäivälähetyksessä 5.12.2011. Samalla kerrottiin, että koko ohjelman voi kuunnella itsenäisyyspäivänä Radio Suomesta.

4 Palaute

Toisesta versiosta tuli paremmin rytmitetty ja ehjempi kokonaisuus, kuin ensimmäisestä. Lisäksi äänimaailmaa jouduin pohtimaan hieman lisää, sillä spiikit tehtiin studiossa, joten taustääntä niissä ei ollut. Spiikkien taustalle piti kuitenkin saada tammiomainen äänimaisema. Näitä spiikkejä varten saaresta oli tallennettu pelkkää ”ulkoakustiikkaa”.

4.1 Radio Suomen palaute

Radio Suomen Minna Hannula oli tyytyväinen toiseen versioon. Hänen mielestään ohjelma ei enää tarvinnut muuta, vaan se oli valmis ajettavaksi lähetyksessä ulos sellaisenaan.

Lopputuloksena on minusta radioreportaasi parhaasta päästä. Aihe itsessään - mies ja saarensa - on mielenkiintoinen, ja haastateltava on persoonaltaan ja ulosanniltaan mitä radionomaisin tyyppi. Haastateltavan ja haastattelijan välinen vuorovaikutus on aito ja luonteva, mikä myös kuuluu lopputuloksessa. Ohjelma heijastelee hienosti haastateltavan ainutlaatuisia elämänsä näkökulmia ja piirtää samalla kiinnostavan kuvan Tammion saaresta niin sen nykypäivän kuin myös menneisyyden osalta. Ajoittain tuulen humina mikrofonissa kuuluu melko selvästi, mutta toisaalta - sellaista elämää saaresta on (Hannula, M. 22.11.2011a).

Saarensa arvoinen -ohjelma nojaa tukevasti luontevaan ja aitoon haastattelutilanteeseen. Haastattelun ohessa ja aikana taltioitua äänimaailmaa käytetään luontevalla tavalla rytmittämään ohjelmaa. Haastattelun taustalla oleva tuulen voimakas humina mikrofonissa häiritsee ajoittain ohjelman kuuntelua. Saaren merellistä äänimaailmaa olisi kenties voinut käyttää runsaamminkin ja hiukan leikitellä sillä: taltioida aitan oven narahdus, (vanhan miehen) askeleen tökkäisy hiekkatiehen, lokkien kirkunaa, oven sulkeutumista seuraava kaiuton hiljaisuus. Tällaisia ääniä voisi käyttää rohkeasti myös itse tarinan kuljettamiseen. Toisaalta tämän kaltaisten äänikuvien laadukas tallentaminen on työlästä laitteistolla, jota käytetään lähinnä haastatteluiden tallentamiseen. Äänimaailman laajempi hyödyntäminen edellyttäisi toisenlaista välineistöä ja se vaatisi myös tuntien työn (Hannula, M. 22.11.2011b).

Haastattelija on perehtynyt haastateltavan maailmaan ja vaikuttaa aidon kiinnostuneelta kokonaisuudesta, jonka mies ja saari muodostavat. Ohjelma jakaantuu eri aihealueisiin,

kuten saaren historia, haastateltavan henkilöhistoria, elämä saarella ja niin edelleen. Aihealueiden ansiosta ohjelma on "helppo" kuunneltava eikä haittaa, vaikka kuuntelija alkaisikin kuunnella ohjelmaa kesken kaiken. Osioita ei kuitenkaan erotella ohjelmassa, vaan ne toimivat lähinnä haastattelijan tiekarttana haastattelua tehtäessä. Itse ohjelmassa eri aihealueet nivoutuvat jouhevaksi kokonaisuudeksi (Hannula, M. 22.11.2011c).

On ollut hauska seurata tiiviiden ja asiavetoisten ajankohtaisohjelmien tekemiseen tottuneen toimittajan moodin vaihtumista hektisestä ajankohtaistoimittajasta rauhallisen ns. feature-jutun toimittajaksi. Yli puolen tunnin mittainen feature-juttu vaatii aivan muuta kuin puolentoista minuutin uutis- tai kuuden minuutin ajankohtaisjuttu. Toimittaja on onnistunut roolinvaihdossaan hyvin (Hannula, M. 22.11.2011d).

Sekä sisältönsä että muotonsa puolesta ohjelma soveltuu erinomaisesti Radio Suomeen. Maan kuunnelluimman radiokanavan tavoitteena on olla ajantasainen ja viihdyttävä radiokanava, joka on aktiivisessa vuoropuhelussa kuuntelijoidensa kanssa. Tämä määrittelmä sopii myös Saarensa arvoinen -ohjelmaan, joka viihdyttävällä ja yleisesti kiinnostavalla tavalla tallentaa pienen palan paikallista kulttuuri- ja henkilöhistoriaa. Ohjelma lähetetään ulos ohjelmapaikalla, jonka väljänä työotsikkona on "Suuri tarina". Ohjelmapaikan tavoitteena on nimensä mukaisesti esittää tarinoita ja kertomuksia, jotka ansaitsevat tulla kerrotuksi. Saarensa arvoinen täyttää tämän tavoitteen hyvin (Hannula, M. 22.11.2011e).

Siitä huokuu ihana rauha ja sopusointu, rakkaus suomalaiseen luontoon. Siinä on hurmaavaa, lämmintä huumoria. Nöyrää ja hauskaa itseironiaa. Olit oivallisesti päässyt lähelle jututettavaasi, hänen maailmaansa. Jopa siinä määrin, että kuulijana oli helppo päästä sinne myös. Samaistua (Petelius, P-P. 2.12.2011).

Vaikka ohjelma itsessään oli valmis, tuli vielä kirjoittaa ohjelmaa varten juontoteksti, liiditeksti ja lehdistöteksti. Liidillä ”mainostettiin” ohjelmaa ennen sen ulostuloa, juonto luettiin juuri ennen jutun ulostuloa ja lehdistöteksti toimitettiin muiden Radio Suomen ohjelmatietojen mukana lehdistölle.

4.2 Kehittämiskohteita ja valmiin ohjelman pohdintaa

Lopullisessa radio-ohjelmassa kuuluu tuulen humina selvästi, ehkä hieman häiritseväsikin. Ohjelman alussa sanotaan, että alueelle oli annettu huomautus veneilijöille 12m/s tuulesta. Olisi jopa teennäistä, jos tuuli ei kuuluisi missään vaiheessa ohjelmaa. Näin

jälkikäteen ajateltuna tuulen huminaa olisi voinut äänittää erikseen ja lisätä editoidessa sopiviin kohtiin ohjelmassa niin, ettei se häiritse puheen kuuluvuutta.

Siirtymät toimivat mielestäni hyvin. On mukavaa, että paikasta toiseen liikkuminen kuuluu. Lisäksi äänimaisema oli muutenkin onnistunut. Mikään kohta ei noussut äänellisesti häiritsevästi yli kokonaisuuden.

Jos nyt tekisin ohjelman uudestaan, varaisin äänitykselle enemmän aikaa. Sain kaiken mahdollisen äänimateriaalin, mutta olisin saanut useammalla äänityksellä erilaisia vaihtoehtoja. Lisäksi olisin pyytänyt Kettusta ”luomaan” ääniä – ehkäpä keinotekoisestikin. Siis availemaan ovia, pilkkomaan puita, käynnistämään traktorin tai tekemään muita vastaavia toimia. En silti tiedä olisiko tuollaisille äänille ollut tarvetta ja käyttöä ohjelmassa. Mutta ainakin äänikirjastossa olisi ollut enemmän vaihtoehtoja.

Draamallisesti tarina soljuu mukavasti eteenpäin. Rakenne on osin kronologinen. Lopussa on Raimo Kettusen arvolle sopiva huipennus – hän todellakin on saarensa arvoinen.

Lähteet

Aaltonen, J. 2003. Käsikirjoittajan työkalut. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Ampuja, O. & Kilpiö, K. 2005. (toim.) Kuultava menneisyys. Suomalaista äänimaisen historian historiaa. Turun historiallinen yhdistys. Turku.

Hannula, M. 7.10.2011. Vastaava tuottaja. Yle Radio Suomi. Sähköposti.

Hannula, M. 28.10.2011. Vastaava tuottaja. Yle Radio Suomi. Sähköposti.

Hannula, M. 22.11.2011. Vastaava tuottaja. Yle Radio Suomi. Sähköposti.

Hannula, M. 28.11.2011. Vastaava tuottaja. Yle Radio Suomi. Sähköposti.

Järviluoma, H. 2006. Sata suomalaista äänimaisemaa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Koivumäki, A. 1993. Äänikerronta. VAPK-kustannus. Helsinki

Liikenne- ja viestintäministeriön Yle-vero-sivu.

Luettavissa: <http://www.lvm.fi/yle-vero>. Luettu 2.1.2012.

Petelius, P-P. 2.12.2011a. Juontaja. Yle Radio Suomi, luontoilta. Sähköposti.

Yleisradio Oy 2011. Avoin Yle.

Luettavissa: <http://avoinyale.fi/www/fi/index.php>. Luettu: 9.10.2011.

Yleisradio 27.1.2012. Radio Suomi on edelleen ylivoimaisesti kuunnelluin radiokanava. Luettavissa: <http://yle.fi/yleisradio/ajankohtaista/radio-suomi-edelleen-ylivoimaisesti-kuunnelluin-radiokanava>. Luettu: 15.3.2012.